

27.11.2009

Dnro 1304/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

Vankeuslakia tulisi täydentää saman vankilan vankien tapaamisoikeuden /Skäl att justera fängelselagen i fråga om fångars rätt att besöka fångar i samma fängelse

1
KANTELU

Kantelija pyysi eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä oikeusasiamiestä tutki-
maan Riihimäen vankilan menettelyä. Kantelija, joka suoritti rangaistustaan Riihimäen vankilassa,
kertoi pyytäneensä saada tavata vankilassa erästä toista Riihimäen vankilan vankia, mihin pyyntöön
Riihimäen vankilan johtaja ei ollut suostunut. Kantelijan mukaan hän toimi tuon toisen vangin asia-
miehenä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa (EIT) vireillä olevassa asiassa ja tapaaminen olisi
koskenut tuota asiaa. Kantelija kertoi todentaneensa kahdelle Riihimäen vankilan apulaisjohtajalle
toimivansa kyseisessä asiassa asiamiehenä. Kantelija tiedusteli, onko vankilan johtajalla ollut oikeus
estää tapaaminen vai onko tämä syyllistynyt lainvastaiseen menettelyyn.

2
SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Riihimäen vankilan johtajan selvitys ja Rikosseuraamusviraston lausunto
(liitteenä). Käytettävissäni ovat olleet myös kantelijan 22.3.2007 päiväämä asiakirja "lisäselvitys
tapaamisilmoitukseen", Riihimäen vankilan johtajan 30.3.2007 päiväämä vastaus kantelijalle, kanteli-
jan 9.4.2007 päiväämä vastaus johtajalle sekä Riihimäen vankilan apulaisjohtajan kantelun johdosta
antama vastaus oikeusasiamiehen kanslian tietopyyntöön (alustava selvitys).

3
RATKAISU

3.1
Tapahtumia

Kantelija pyysi Riihimäen vankilassa kirjallisesti, asioimiskirjeellä, tapaamista toisen saman vankilan
vangin kanssa ja kertoi pyynnössään toimivansa tuon toisen vangin asiamiehenä Euroopan ihmiso-
ikeustuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa. Kantelija ilmoitti voivansa tarvittaessa esittää näy-
tön asiamiessuhteesta.

Riihimäen vankilan johtaja vastasi kantelijan pyyntöön seuraavaa: "Vanki ei voi toimia toisen vangin
virallisena avustajana EIT:ssa tai tuomioistuimessa tai vankilassa. Voit kyllä auttaa toista vankia
tietyissä asioissa, mutta esim. tapaamisia tai suljettua kirjeenvaihtoa ei järjestetä." Johtaja totesi
edelleen muun muassa, että avustajana toimiminen edellyttää siviilityölupaa, jota kantelijalle ei voida
myöntää, että kantelijalta puuttuu koulutus, joka antaisi hänelle mahdollisuuden toimia menestyksellä
avustajana, ja että kyseisellä toisella vangilla on jo valtuutettu avustaja, jolle johtaja kehotti kanteli-

jaa toimittamaan asian asiakirjat.

Kantelija ilmoitti johtajalle osoittamassaan vastauksessa muun muassa, että toisella vangilla ei kyseisessä asiassa ole muuta avustajaa tai asiamiestä kuin hän ja että EIT on nimennyt hänet asiassa edustajaksi. Kantelija väitti esittäneensä tästä vankilan apulaisjohtajille dokumentin tapaamisen valmistelun yhteydessä kaksikin kertaa.

Apulaisjohtaja totesi oikeusasiamiehen kanslian tarkastajan tietopyyntöön antamassaan vastauksessa, ettei kantelija ollut esittänyt hänelle tai vankilan toiselle apulaisjohtajalle mitään asiakirjaa, jonka perusteella olisi voitu todeta kantelijan toimivan toisen vangin asiamiehenä EIT:ssa.

3.2

Selvitys ja lausunto

Riihimäen vankilan johtajan selvityksen mukaan pääsääntö on, että vankilan eri osastoilla olevat vangit eivät voi tavata toisiaan. Johtaja totesi, että muunlainen käytäntö mitätöisi osastoinnin merkityksen ja vaarantaisi laitoksen turvallisuuden. Pääsäännöstä oli poikettu esimerkiksi sukulaisuuden perusteella. Selvityksessä oli kuvailtu kantelijan ja toisen kyseessä olevan vangin rikoshistoriaa sekä perusteita, joilla tuo toinen vanki oli sijoitettuna vankilan suljetulle osastolle. Johtaja mainitsi myös, että kyseinen vanki oli antanut avoimen asianajovaltakirjan eräälle lakimiehelle, eikä vanki tai asiamies ollut ilmoittanut, että toimeksianto olisi purkaantunut. Lisäksi johtaja totesi, että kantelija ei ollut esittänyt valtakirjaa. Johtaja katsoi myös, että ammatin harjoittamiseen vankeusaikana tarvitaan vankeuslain mukainen siviilityölupa tai lupa omaan työhön, joita kantelija ei kuitenkaan ollut hakenut ja joiden lupien myöntäminen ei joka tapauksessa olisi ollut todennäköistä kantelijan koulutus ja rikoshistoria huomioon ottaen. Johtaja huomautti myös, että kantelija on hänen tietojensa mukaan ammatiltaan työmies eikä tällä ole mitään juridista koulutusta. Lopuksi johtaja selvitti mahdollisen toimeksiantajan oikeusturvan vuoksi kehottaneensa kantelijaa siirtämään toimeksiannot taholle, joka kykenee niitä toteuttamaan.

Pyysin Rikosseuraamusvirastoa antamaan lausunnon siitä, voidaanko ja millaisin perustein eri osastoilla olevien vankien pyyntö saada tavata toisiaan evätä. Pyysin myös mahdollisuuksien mukaan selvittämään, millaisia käytäntöjä eri osastoille sijoitettujen vankien tapaamisten toteuttamisesta on muissa suljetuissa vankiloissa.

Rikosseuraamusvirasto totesi lausunnossaan, että vankeus- ja tutkintavankeuslain tapaamista koskevat säännökset eivät koske samassa vankilassa olevia vankeja. Sillä, että säännösten katsottaisiin koskevan myös heitä, olisi Rikosseuraamusviraston mukaan erittäin merkittävä negatiivinen vaikutus vankilaturvallisuuteen ja muun muassa vankilan osastointi menettäisi pitkälti merkityksensä. Rikosseuraamusviraston mielestä säännökset eivät kuitenkaan estä sitä, että vankila voi sallia samassa vankilassa olevien vankien tavata toisiaan, ja tietyissä tilanteissa on hyvinkin perusteltua, että vankien tapaamispyyntöihin suostutaan. Esimerkkeinä lausunnossa mainittiin tärkeiden, esimerkiksi huoltajuuteen liittyvien, asioiden hoitaminen tai sukulaisuussuhteisiin perustuvat pyynnöt.

Rikosseuraamusvirasto piti Riihimäen vankilan johtajan toimenpiteitä asiassa asianmukaisina johtajan esittämät perusteet ja vankeuslain 13 luvun 1 §:n 2 momentissa mainittu [varmuusosastolle sijoitettua vankia koskeva] rajoitusmahdollisuus huomioon ottaen. Rikosseuraamusvirasto huomautti myös, ettei kantelija sen käsityksen mukaan täytä oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ssä ja hallintolain 12 §:ssä asiamieheltä edellytetyjä vaatimuksia.

Rikosseuraamusviraston lausunnosta kävi vielä ilmi, että muissa suljetuissa vankiloissa eri osastoille sijoitettujen vankien tapaamismahdollisuudet vastasivat pääosin Rikosseuraamusviraston edellä esittämiä näkemyksiä. Tapaamisia on järjestetty muun muassa lasten huoltoon tai huoltajuuteen sekä sukulaisuussuhteisiin liittyen. Keskenään sukua olevat vangit on myös voitu pyynnöstä sijoittaa samalle osastolle tai samaan selliin. Tapaamisiin ei ainakaan pääosin ole eri vankiloissa sovellettu vankeuslain tapaamista koskevia säännöksiä.

3.3

Oikeusohjeita

Ne vankeuslain tapaamista koskevat säännökset ja muut asiaan liittyvät oikeusohjeet, joita ei selosteta jäljempänä erikseen, ovat tämän päätöksen liitteenä.

3.4

Kannanotto

Tarkastelen jaksoissa 3.4.1 – 3.4.4 samassa vankilassa olevien vankien välisiä tapaamisia sekä yleisellä tasolla että kantelijan tapauksessa ja jaksossa 3.4.5. kantelijan kohtelua väitetyt oikeudenkäyntiasiamiehenä toimimisen kannalta.

3.4.1

Tapaamista koskevien säännösten sisällöstä

Vankeuslaissa on taattu vangille oikeus vastaanottaa vieraita. Laissa myös säännellään tarkemmin tapaamisoikeuden toteuttamista, rajoittamista ja muita tapaamisiin liittyviä seikkoja.

Rikosseuraamusvirasto on lausunnossaan todennut säännösten sanamuodosta ja esitöistä ilmenevän, että säännökset koskevat vangin oikeutta ottaa vastaan vieraita vankilan ulkopuolelta. Rikosseuraamusviraston mukaan mikään ei viittaa siihen, että säännöksiä olisi ajateltu tarkoitettuna sovellettavaksi samassa vankilassa olevien vankien keskinäisiin tapaamisiin. Tämä Rikosseuraamusviraston käsitys vastaa omaakin näkemystäni. Katson kuitenkin, että muun sääntelyn puuttuessa saman vankilan vankien keskinäisiä tapaamisia koskevien pyyntöjen ratkaisemisessa on perusteltua ottaa huomioon se, mitä tapaamisista on säädetty.

Käsittelen jaksoissa 3.4.2 – 3.4.4 sitä, mikä merkitys vankeuslain tapaamista ja osastointia koskevilla säännöksillä on samassa vankilassa olevien vankien tapaamispyynnölle sekä miten asiaa on arvioitava perusoikeudet, erityisesti oikeus yksityiselämään, huomioon ottaen. Käsittelen myös sitä, onko tapaamisia koskevaa lainsäädäntöä nykyisellään pidettävä riittävänä, erityisesti ottaen huomioon perustuslain 7 §:n 3 momentin velvoite turvata vapautensa menettäneiden oikeudet lailla.

3.4.2

Vangin perusoikeuksien rajoittaminen ja vankeusrangaistukseen itsessään sisältyvä perusoikeusrajoitus

Vangin tapaamista koskevat vankeuslain säännökset ovat tämän päätöksen liitteenä. Asian kannalta merkityksellisiä ovat myös seuraavat säännökset ja niiden valmisteluasiakirjoista ilmi käyvät seikat.

Perustuslain 10 §:n takaaman yksityiselämän suojan perusteella jokaisen yksityiselämä on turvattu.

Tästä on perustuslain valmisteluasiakirjoissa lausuttu muun muassa seuraavaa.

"Yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan." Myös perhe-elämän suojan katsotaan kuuluvan yksityiselämän suojan piiriin. (HE 1993/309, s. 52–53).

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (EIS) 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on todettu vangin 8 artiklan mukaiseen perhe-elämän suojaan kuuluvan olennaisesti, että viranomaiset auttavat vankia säilyttämään yhteytensä läheisiin perheenjäseniin.

Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Tästä velvoitteesta on perustuslain valmisteluasiakirjoissa lausuttu muun muassa seuraavaa.

"Momentin [7 §:n 3 mom] viimeinen virke on luonnehdittavissa perustuslailliseksi toimeksiannoksi. Sen mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Säännöksellä asiaa ei vain pidätetä eduskuntalailla säänneltäväksi vaan lailla tulee turvata vapautensa menettäneille kuuluvat oikeudet muun muassa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten viitoittamalla tavalla.

Lisäksi muutkin ihmisoikeudet (esimerkiksi henkilökohtainen koskemattomuus, kirje- ja puhelinsalaisuus) kuuluvat myös vapautensa menettäneille siltä osin kuin näitä oikeuksia ei ole ihmisoikeussopimusten ja perusoikeussäännösten kannalta hyväksyttävällä tavalla rajoitettu. --- Ehdotetusta säännöksestä seuraa tältä osin myös, etteivät vapautensa menettäneiden perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset ole toteutettavissa lakia alemmanasteisin normein, tavanomaisen oikeuden nojalla tai niin sanottuun laitosaltaan tai erityisen vallanalaisuussuhteen olemassaoloon vedoten." (HE 309/1993, s. 49)

Vankeuslain 3 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vankeuden sisältönä on vapaudenmenetyks tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vankeuslain valmistelun yhteydessä on hallituksen esityksessä ja perustuslakivaliokunnan lausunnossa todettu vapaudenmenetyksen sisällöstä ja lailla säätämisen vaatimuksesta muun muassa seuraavaa:

"Säännös [vankeuslain 3 luvun 1 §] sisältäisi niin sanotun laitosaltaan nojalla toteutettavien rajoitusten kiellon. Se olisi tarkkaraajaisempi kuin nykyinen RTL:n 1 luvun 3 §:n 2 momentin säännös, jonka mukaan rajoituksia vangin olosuhteisiin voidaan tehdä laitoksessa pitämisen ja järjestyksen turvaamiseksi.

Ehdotuksessa edellytettäisiin, että rajoituksista tulisi säätää lailla tai niiden tulisi välttämättä seurata itse rangaistuksesta. Tämä rajaisi säännöksen soveltamisalan piiristä laitosaltaan, jossa rajoitukset perustuvat laitosturvallisuuteen ja laitoksessa pitämisen varmuuteen ilman nimenomaista lain säännöstä tai sitä, että rajoitus johtuu välttämättä rangaistuksesta. Pykälässä tarkoitettuina välttämättöminä rajoituksina voidaan pitää esimerkiksi vangin liikkumisvapauden rajoituksia." (HE 263/2004, s. 135)

"Perusoikeusuudistuksen yhteydessä sanouduttiin selkeästi irti sellaisesta käsityksestä, että tietyn ihmisryhmän perusoikeuksia voitaisiin suoraan rajoittaa erityisen vallanalaisuussuhteen tai laitosaltaan perusteella. Siten esimerkiksi vankien perusoikeuksien rajoittamisen katsottiin asianomaisessa hallituksen esityksessä edellyttävän lakia, jonka säätämisyjärjestys riippuu rajoituksen sisällöstä ja asteesta. Samassa yhteydessä kiinnitettiin huomiota siihen, että vapaudenmenetyks ei sellaisenaan muodosta perustetta rajoittaa henkilön muita perusoikeuksia [alleiviivaus tässä]. Jos tarve henkilön muiden perusoikeuksien rajoittamiseen tämän vapaudenmenetyksen aikana on olemassa, rajoituksista on säädettävä lailla, ja ne tulee voida oikeuttaa erikseen kussakin tapauksessa ja kunkin perusoikeuden osalta (HE 309/1993 vp , s. 25/I ja 49/II, PeVL 12/1998 vp , s. 2/I, PeVL 34/2001 vp , s. 2/I).

Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan perustuslain 7 §:n 3 momentin viimeisen virkkeen mukaan lailla. Perusoikeusuudistuksen esitöissä tätä säännöstä luonnehdittiin perustuslailliseksi toimeksiannoksi, jonka johdosta lailla tulee turvata vapautensa menettäneille kuuluvat oikeudet muun muassa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten viitoittamalla tavalla (HE 309/1993 vp , s. 49/I). Esityksessä todettiin, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 ja 6 artiklassa, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9, 10 ja 14 artikloissa sekä lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 37 artiklassa luetellaan eräitä vapautensa menettäneen oikeuksia, minkä lisäksi muutkin ihmisoikeudet (esimer-

kiksi henkilökohtainen koskemattomuus sekä kirje- ja puhelinsalaisuus) kuuluvat myös vapautensa menettäneille siltä osin kuin niitä ei ole rajoitettu ihmisoikeussopimusten ja perusoikeussäännösten kannalta hyväksyttävällä tavalla (HE 309/1993 vp , s. 49/II).

Ehdotukset vankeuslaiksi ja tutkintavankeuslaiksi toteuttavat omalta osaltaan perustuslain 7 §:n 3 momentin viimeisessä virkkeessä tarkoitettua toimeksiantoa. Sääntely on samalla merkityksellistä perustuslain useiden perusoikeussäännösten kannalta. Se koskee esimerkiksi perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuja oikeuksia henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen samoin kuin perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattua yksityiselämän suojaa ja saman pykälän 2 momentissa suojattua luottamuksellisen viestin salaisuutta. Ehdotuksia on näin ollen arvioitava perusoikeuksien yleisten ja tarvittaessa tietyn perusoikeuden erityisten rajoitusedellytysten kannalta. Rajoitusten hyväksyttävyyden, tarkkarajaisuuden ja oikeasuhtaisuuden lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota vankien ja tutkintavankien oikeusturvaan.

Täytäntöön- ja toimeenpanon yleiset vaatimukset

Vankeuslain 1 luvun 3 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi vankeuden täytäntöönpanolle asetettavista yleisistä vaatimuksista. Pykälän 1 momentti sisältää ns. laitosvaltaan perustuvien rajoitusten kiellon. Sen mukaan vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin ja olosuhteisiin muita kuin lailla säädettyjä tai itse rangaistuksesta välttämättä johtuvia rajoituksia.

Valiokunta korostaa ehdotuksesta ilmenevää lähtökohtaa rajoitusten lakisidonnaisuudesta sekä sitä, ettei säännöksestä voida laitosvaltakonstruktiole ominaisella tavalla johtaa toimivaltaa asettaa vangille vankeusrangaistuksesta sinänsä johtuvia rajoituksia lisääviä perusoikeusrajoituksia. Vankeusrangaistuksen sisältönä taas on toisessa hallituksen esityksessä (HE 262/2004 vp) olevan rikoslain muutosehdotuksen 2 c luvun 1 §:n mukaan vapauden menetys tai rajoittaminen. Selkeyden vuoksi vankeuslakiehdotuksen 1 luvun 3 §:n 1 momenttia voisi olla paikallaan täydentää vankeusrangaistuksen tällaista sisältöä luonnehtivalla maininnalla.

Yhteydenpitosääntelyn osalta on lisäksi otettava huomioon, että perustuslain 10 §:n 1 momentissa suojatun yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin (HE 309/1993 vp , s. 53/I, PeVL 34/2001 vp , s. 4-5). Tämän vuoksi perustuslakivaliokunta tähdentää, ettei vangin yhteydenpito-oikeuksia pidä käytännössä rajoittaa enempiä kuin on kulloisessakin yksittäistapauksessa välttämätöntä." (PeVL 20/2005)

Vankeuslaissa ei ole nimenomaisesti lausuttu mitään saman vankilan eri osastoilla olevien vankien oikeudesta tavata toisiaan, vaikka oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin on perustuslain 10 §:n mukaiseen yksityiselämän suojaan sisältyvä oikeus. Nähdäkseni tämän oikeuden menetys ei voi olla sellainen (perustuslain 9 §:ssä taattuun) liikkumisvapauden rajoittamiseen rinnastuva rajoitus, joka välttämättä seuraa itse rangaistuksesta, ja josta ei siten olisi tarpeen säätää lailla.

Nykyisissä tapaamista koskevissa säännöksissä ja niiden esitöissä mikään ei viittaa siihen, että säännöksiä olisi tarkoitettu sovellettavan myös saman vankilan vankeihin. Yksinomaan siitä, että vankeuslain tapaamista koskevat säännökset on säädetty silmällä pitäen vankilan ulkopuolelta tulevia henkilöitä, ei voi seurata se vastakohtaispäättelmä, että vankien kesken oikeutta tapaamiseen ei ole. Tällaisesta perusoikeuteen kohdistuvasta rajoituksesta tulisi nähdäkseni nimenomaisesti erikseen säätää lailla.

Vertailun vuoksi voidaan todeta, että esimerkiksi vapaudenmenetyksen ankaruuden astetta lisäävistä toimista on katsottu olevan tarpeen säätää lailla, koska kyseessä eivät ole sellaiset perusoikeusrajoitukset, jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Lainvalmisteluasiakirjoissa on lausuttu tältä osin muun muassa seuraavaa:

Vangille voidaan vankeuslakiehdotuksen 15 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella määrätä kurinpitoseuraamuksena yksinäisyysrangaistus. Perustuslain 7 §:n 3 momentin viimeisen virkkeen vaatimukset koskevat tällaista sääntelyä, sillä kyse on vapaudenmenetyksen ankaruuden astetta lisäävästä toimesta (HE 309/1993 vp , s. 48/I, PeVL 34/2001 vp , s. 3/I). Samaa on sanottava lakiehdotuksen 18 luvun 3 ja 4 §:ssä tarkoitettuihin tarkkailuun ja eristämistarkkailuun sijoittamisesta samoin kuin 5 §:ssä tarkoitettua erillään pitämisestä. (PeVL 20/2005)

Kuten edellä totesin siitä, että tapaamista koskevat säännökset on tarkoitettu sovellettavaksi vain vankilan ulkopuolelta tuleviin tapaajiin, ei voida päätellä, että vangilla ei olisi oikeutta tavata samassa vankilassa eri osastoilla olevia vankeja. Selvityksessä ja lausunnossa on vedottu vankilan osastointiin tapaamisen kieltämisen perusteena, minkä vuoksi käsittelen seuraavaksi vankilan osastoja koskevia säännöksiä.

3.4.3

Vankilan osastoinnista

Kantelijan pyyntö aiheutui siitä, että saman vankilan eri osastoille sijoitetuilla vangeilla ei aina ole vankilassa mahdollisuutta olla tekemisissä toistensa kanssa. Turvallisuuteen liittyvistä syistä suljetujen vankiloiden osastojen toiminta on viime vuosina kehittynyt yhä enemmän osastokohtaiseksi, muista osastoista erillään tapahtuvaksi. Aiemmin vankien oli mahdollista suljetussakin vankilassa varsin vapaasti liikkua osastolta toiselle tai tavata toisiaan eri toimintojen yhteydessä. Tietääkseni eri vankiloiden ja vankiloiden eri osastojen välillä on edelleen suuria eroja siinä, voivatko vangit ja missä määrin olla tekemisissä muiden osastojen vankien kanssa.

Rikosseuraamusvirasto on erään toisen asian yhteydessä antamassaan lausunnossa todennut, että uusissa ja peruskorjatuissa vankiloissa toimintojen järjestäminen tapahtuu osastoittain. Rikosseuraamusviraston mainitun lausunnon mukaan osastointi mahdollistaa sen, että vangeille voidaan antaa mahdollisuus suorittaa rangaistuksensa turvallisesti ilman toisten vankitovereiden painostusta ja uhkaa. Tähän kanteluun antamassaan lausunnossa Rikosseuraamusvirasto totesi, että [tapaamista koskevien] säännösten kyseisen kaltaisella tulkinnalla [soveltamisella myös saman vankilan vankeihin] olisi erittäin merkittävä negatiivinen vaikutus vankilaturvallisuuteen ja muun muassa vankilan osastointi menettäisi pitkälti merkityksensä.

Arvioin seuraavassa, mikä merkitys vankilan osastoja koskevalla säännöksellä on saman vankilan vankien tapaamisten rajoittamisessa. Käsittelen asiaa myös perusoikeuksien rajoittamisen kannalta, erityisesti oikeus yksityis- ja perhe-elämään huomioon ottaen.

Vankeuslain 5 luvun 1 §:ssä säädetään vankilan osastoista seuraavaa.

Vankilassa voi olla valvonnan asteeltaan ja toiminnoiltaan erilaisia osastoja. Osastolle sijoittamisessa on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelma, vangin yksilölliset ominaisuudet, ikä, vangin mahdollisuudet täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, vangin tai muun henkilön turvallisuus ja rikollisen toiminnan estäminen. Miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa.

Vankeuslain 5 luvun 8 §:n mukaan osastoilla tulee olla päiväjärjestys.

Lain esitöissä todetaan osastoja koskevasta sääntelystä muun muassa seuraavaa.

"Laissa tulisi säätää selkeämmin normaalista osastolle sijoittamisesta, erityisryhmien kuten naisten ja alaikäisten sijoittamisesta, turvaamistoimenpiteen luonteisesta sijoittamisesta, vangin erillään pitämisestä vangin suostumuksen perusteella tai hänen suojelemisekseen ja sijoittamisesta vastoin vangin tahtoa.

Koska maassamme on harva laituskanta, samoihin vankiloihin tutkintavankien kanssa on jouduttu sijoittamaan myös vankeusvankeja. Muutenkin suljettuja laitoksia on Suomessa pyritty osastoimaan pienempiin, paremmin hallittavissa oleviin kokonaisuuksiin erilaisille vankiryhmille. Näistä syistä osastoista säätäminen lain tasolla tuntuu varsin luontevalta.

Nykyinen RTL:n [rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain] 3 luvun 2 a § mahdollistaa valvonnaltaan ja toimintatavoiltaan erilaisten osastojen olemassaolon. Käytäntöjen yhtenäistämiseksi jokaiselle osastolle tulisi vahvistaa päiväjärjestys." (HE 263/2004, s. 91 – 92)

"Pykälään [vankeuslain 5 luvun 1 §] ehdotetaan nykyistä RTL:n 3 luvun 2 a §:n säännöstä vastaavaa yleissäännöstä osastoista vähäisin kielellisin tarkennuksin. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi niistä perusteista, jotka tulee ottaa huomioon sijoittamisesta päätettäessä.

Ehdotettu säännös selventäisi nykyistä käytäntöä. Uutta olisi, että myös osastolle sijoittamisessa pitäisi ottaa huomioon rangaistusajan suunnitelma ja osallistumisvelvollisuuden täyttäminen. Myös rikollisen toiminnan jatkamisvaara ja turvallisuus sijoitusperusteina kirjattaisiin lain tasolle. Yleissäännöstä täydentäisivät luvun 4 [sopimusosasto] ja 5 [varmuusosasto] §:ssä tarkoitettuja erityisosastoista annetut säännökset." (HE 263/2004, s. 152)

Edellä mainittua RTL:n 3 luvun 2 a §:ää säädettäessä on todettu muun muassa seuraavaa:

"Käytännössä vankilassa on erilaisia ja eritasoisia osastoja, joille vangit sijoitetaan työhön, koulutukseen tai muuhun toimintaan osallistumisen, laitokseen sopeutumisen tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella. Laista puuttuvat nykyään säännökset vankien sijoittelusta laitoksen sisällä.

- - -

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, jossa on säännökset vankilan osastoista. Säännös ei merkitsisi suurta muutosta nykyiseen käytäntöön. Säännöksen mukaan johtajan tulee vahvistaa osastoille päiväjärjestys. - - - Osastot voisivat olla valvonnaltaan ja avoimuudeltaan erilaisia. Tällä tarkoitetaan, että osastot voisivat olla suljettuja, puoliavoimia ja avoimia. Tällaisia osastoja on jo nykyisin vankiloissa." (HE 10/1998)

Vankeuslaissa on vankilan osastoja koskevan 5 luvun 1 §:n lisäksi säädetty erikseen varmuusosastosta. Lain 5 luvun 5 §:n mukaan vankilaan voidaan turvallisuussyistä perustaa muusta vankilasta eristetty osasto (varmuusosasto). Lisättäessä lakiin varmuusosastoja koskevat säännökset lainvalmisteluasiakirjoissa (HE 10/1998) todettiin kyseessä olevan muusta laitoksesta eristetty osasto ja varmuusosaston eroavan muista osastoista siinä, että se olisi muusta vankilasta toiminnallisesti erotettu omaksi yksikökseen. Lisäksi todettiin, että vankien yhteydenpito laitoksen ulkopuolelle olisi erityisen tarkoin valvottua.

Vankilalle lain mukaan kuuluvasta oikeudesta sijoittaa vanki osastolle ja oikeudesta osaston päiväjärjestyksen vahvistamiseen sekä vankilan toimintojen ja tilojen käytön muuhunkin järjestämiseen voi seurata se, että eri osastojen vangeilla ei käytännössä ole päivittäisissä toiminnoissaan mahdollisuutta olla tekemisissä toistensa kanssa. Vankiloissa on kuitenkin saatettu myöntää poikkeuksia tähän osastoinnista seuraavaan tilanteeseen sallimalla vankien tavata toisiaan siten kuin jaksosta 3.2 käy ilmi.

Kun vankilan sinänsä lainmukaisten toimivaltuuksien käyttämisestä seuraa eri osastoille sijoitettujen vankien kanssakäymisen tosiasiallinen estyminen, on vielä tarkasteltava sitä, voidaanko osastoja koskevalla vankeuslain 5 luvun 1 §:llä katsoa tarkoitettua säätää tästä perustuslain 10 §:n yksityiselämän suojan rajoituksesta. On tarkasteltava myös sitä, onko tästä yksityiselämän suojan rajoituksesta säädetty lailla siten kuin perusoikeuksien rajoittaminen ja perustuslain 7 §:n 3 momentin mukainen vapautensa menettäneiden oikeuksien turvaaminen edellyttävät.

Vankilan osastoja koskevassa vankeuslain 5 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetään siitä, että vankilassa voi olla avoimuudeltaan ja toiminnoiltaan erilaisia osastoja, sekä vangin sijoittamisesta vankilassa eli vangin osastosijoituksesta päätettäessä huomion otettavista seikoista. Vankilan osastoinnin tarkoituksena on lisäksi, lain esitöiden mukaan, paitsi ottaa sijoittelussa huomioon vankiryhmien erilaisuus ja erilaiset tarpeet myös muodostaa helpommin hallittavia kokonaisuuksia, toisin sanoen lisätä vankilan turvallisuutta.

Perusoikeutena taattuun yksityiselämään kuuluvista oikeuksista, oikeudesta solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin sekä oikeudesta perhe-elämään ja perhe-elämän suojasta, ei ole vankilan osastoista säädettäessä lausuttu mitään. Osastointia koskevan lainkohdan sanamuodossa tai esitöissä

mikään ei viittaa siihen, että säännöksessä on kyse eri osastoille sijoitettujen yksittäisten vankien välisen kanssakäymisen täydellisestä kieltämisestä, mikä käytännössä kuitenkin voi olla osastoinnin seuraus. Jos tällaisesta yksityiselämän rajoittamisesta olisi ollut tarkoitus säätää, sen tulisi nähdäkseni käydä laista ja sen esitöistä selvästi ilmi. Lisäksi rajoittaminen on mahdollista vain perusoikeuksien rajoitusedellytykset huomioon ottaen, jolloin kaikkiin vankeihin säännönmukaisesti kohdistuvaa yleistä kieltä tavata toisella osastolla olevaa vankia ei edes voitane säätää.

Millaisen rajoituksen yksityiselämän suojaan vankilan osastoja koskeva säännös sitten sisältää? Mielestäni kyse on mahdollisuudesta eri osastojen vankien pitämiseen erillään tarkasteltaessa osaston vankeja vankiryhmänä. Tätä osastoille sijoittamisesta aiheutuvaa rajoitusta vankien väliseen kanssakäymiseen voidaan nähdäkseni verrata esimerkiksi siihen, että vankien kokoontuminen on vankeuslain 12 luvun 7 §:n mukaan luvanvaraista. Eri osastoille sijoitettujen yksittäisten vankien tapaamisessa ei ole kyse kokoontumiseen verrattavasta vankijoukkojen keskinäisestä kanssakäymisestä. Vain varmuusosastojen osalta on lainvalmisteluasiakirjoissa mainittu erottaminen omiksi yksiköikseen, mutta varmuusosastojenkaan osalta ei ole nimenomaisesti säädetty sen ja muiden osastojen yksittäisten vankien välisen kanssakäymisen kiellosta.

Lienee syytä mainita myös, että saman vankilan eri osastojen vankien mahdollisuutta pitää yhteyttä toisiinsa muutoinkaan kuin tapaamalla ei ole kielletty. Vangeilla, kuten muillakin ihmisillä, on sekä perustuslain 10 §:ssä taattu yksityiselämän suoja että perustuslain 12 §:ssä turvatun sananvapauden mukainen oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä. Näin ollen samankin vankilan vangeilla on mahdollisuus olla yhteydessä toisiinsa esimerkiksi kirjeitse. Lisäksi tiedonkulkua vankilan eri osastojen vankien välillä lienee käytännössä mahdotonta muutoinkaan estää, jos otetaan huomioon, että vangeilla on mahdollisuus käyttää tietojen vaihtoon myös välikäsiä ja että vangeilla on yhteyksiä vankilan ulkopuolelle paitsi kirjeitse myös puhelimen, tapaamisten ja poistumislupien kautta. Näiden seikkojen vuoksi minun on vaikea nähdä perusteita Rikosseuraamusviraston näkemykselle, että vankien tapaamisilla olisi erittäin merkittävä negatiivinen vaikutus vankilaturvallisuuteen ja muun muassa vankilan osastointi menettäisi pitkälti merkityksensä, ainakaan, jos Rikosseuraamusvirasto tarkoitti tällä myös yksittäisten vankien yksittäisiä tapaamisia.

Vankeuslain 11 luvun 2 §:ssä taataan vangille oikeus viettää vapaa-aikaansa yhdessä muiden vankien kanssa. Nähdäkseni tämä oikeus ei ole rajoittamaton. Vankilan toimivallassa on päättää, milaista vapaa-ajantoimintaa ja mille vankiryhmille vankilassa järjestetään. Vangilla on siten oikeus vapaa-ajan viettoon muiden vankien kanssa osana sitä vankiryhmää, yleensä yhdessä sijoitusosastonsa vankien kanssa, jonka vankila on vankeja sijoittamalla ja toiminnan järjestämisestä päättämällä määritellyt. Tältä osin vankien oikeudesta yhdessä oloon on siis säädetty.

Vankeuslaissa vangille on taattu oikeus tavata vankilan ulkopuolelta tulevia vieraita.

Yllä esittämilläni perusteilla katson, että vankeuslain 5 luvun 1 §:n nojalla ei voida kieltää vankilan eri osastoilla olevien yksittäisten vankien välisiä yksittäisiä tapaamisia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tapaaminen olisi aina myönnettävä. Tapaaminen voidaan yksittäistapauksessa evätä ainakin vankilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvillä perusteilla.

Totean vielä, että olen jo eräissä muissa päätöksissäni (dnrot 995/4/04 ja 3616/4/06) kiinnittänyt huomiota siihen, että vangin siirtämisestä lyhytaikaisesti toiseen vankilaan ei ole säädetty, vaikka tällaisia järjestelyjä käytännössä tehdään, ja tuleekin tehdä, esimerkiksi avioliiton solmimisen mahdollistamiseksi ja eräissä tapauksissa myös tapaamisen tai poistumisluvan järjestämiseksi. Olen asiassa 3616/4/06 esittänyt oikeusministeriön kriminaalipoliittiselle osastolle harkittavaksi, onko

tuslakiin ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen perustuvan perhe-elämän suojan vuoksi erityisasemassa ja että viranomaisilla on velvollisuus auttaa lähiomaisten yhteyksien säilymisessä.

Kantelijan esittämän yksittäistapauksen osalta totean, että Riihimäen vankilan johtaja ei ole menettelyt lainvastaisesti ratkaistessaan tapaamispyynnön kielteisesti. Arvioin lisäksi jäljempänä vielä erikseen sen vaikutusta, että kyseessä oli väitetty olevan oikeudenkäyntiasiamiehenä toimimiseen liittyvä tapaaminen.

Ottaen huomioon perustuslain 7 §:n 3 momentin toimeksianto turvata vapautensa menettäneen oikeudet lailla, on mielestäni perusteltua nimenomaisesti säätää saman vankilan vankien tapaamismahdollisuuksista. Sen lisäksi, että perustuslaki nähdäkseni edellyttää sääntelyä asiasta, tilanne ei nykyisellään ole vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta tyydyttävä. Kun asiasta ei ole nimenomaista sääntelyä, on mahdollista, että eri vankiloiden ratkaisut voivat samankaltaisissakin tilanteissa poiketa toisistaan paljonkin. Tilanne on ongelmallinen myös virkamiesten harkintavallan ja vastuun näkökulmasta.

Edellä esittämieni perusteiden lisäksi lailla säätämisen vaatimusta puoltaa myös se, että tapaamismahdollisuuden myöntämisessä on kyse paitsi oikeudesta yksityiselämään, vankilan kyseessä ollessa myös perustuslain 7 §:n 1 momentissa taatusta oikeudesta turvallisuuteen, ja lainsäätäjän asia on ratkaista, kuinka nämä tässä tapauksessa toisilleen vastakkaiset oikeudet tulee ottaa huomioon.

3.4.5

Oikeudenkäyntiasiamiehenä toimiminen

Asiassa jää epäselväksi, oliko kantelija esittänyt Riihimäen vankilan henkilökunnalle selvityksen siitä, että hänellä oli oikeus toimia toisen vangin oikeudenkäyntiasiamiehenä. Riihimäen vankilan johtaja on kantelijan tapaamispyyntöön antamassaan vastauksessa kuitenkin lähtenyt siitä, etteivät oikeudenkäyntiavustajalle kuuluvat tapaamiset tai mahdollisuus luottamukselliseen kirjeenvaihtoon voi tulla kyseeseen. Vaikuttaa siis siltä, ettei tapaamista olisi järjestetty siinäkään tapauksessa, että kantelija olisi osoittanut toisen vangin valtuuttaneen hänet oikeudenkäyntiasiamieheksi. Tämän vuoksi arvioin tässä jaksossa kantelijan kohtelua siitä lähtökohdasta, että hän väittämiensä tavoin olisi toiminut oikeudenkäyntiasiamiehenä.

Jatkossa tarkoitan sekä oikeudenkäyntiasiamiestä että oikeudenkäyntiavustajaa puhuessani näistä jommastakummasta.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi (1 mom). Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla (2 mom).

Perustuslain 21 §:ään sisältyvä luettelo oikeussuojatakeista ei ole tyhjentävä. Perustuslain takamaan oikeusturvaan sisältyy yhtenä osa oikeus itse valita oikeusavustaja ja neuvotella tämän kanssa luottamuksellisesti. Näiden oikeussuojatakeiden konkreettiset järjestelyt ja mahdolliset rajoitukset on jätetty lailla lähemmin säädettäväksi. Lainsäädäntö ei kuitenkaan saa vaarantaa kenenkään oikeusturvaa. (HE 193/309)

Rikoksesta syytetylle, mistä tässä tapauksessa ei kuitenkaan ole kyse, on lisäksi nimenomaisesti turvattu oikeus valita itse oikeudenkäyntiavustajansa (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan ja Yhdistyneiden Kansakuntien kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten oikeuksien koskeva kansainvälinen yleissopimus 14 artikla). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että rikoksesta epäillyn oikeus itse valittuun avustajaan ei ole ehdoton. Lisäksi vangin ja hänen lakimiehensä kirjeenvaihto saa suojaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan perusteella.

Vankeuslain 13 luvun 3 §:ssä mahdollisuus tavata oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja luottamuksellisesti on lähtökohtaisesti rajoitettu asianajajiin ja muihin oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin oikeudenkäyntiasiamiehiin ja -avustajiin. Vaikka vankeinhoitoa koskevat säännökset eivät suoraan rajoita vangin mahdollisuutta valita avustaja, ne vaikuttavat siihen käytännössä, koska yhteydenpito vain laissa mainitut edellytykset täyttävän avustajan kanssa on suojattu.

Perustuslain 7 §:ssä taataan oikeus turvallisuuteen. Turvallisuuden takaaminen on yleensä myös vankien yhteydenpidon valvontaa ja rajoittamista koskevien säännösten taustalla.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sääntöjen mukaan (Rules of court, sääntö 36) valitusta vireille laitettaessa mahdollisesti käytettävän oikeudenkäyntiasiamiehen ei tarvitse olla lakimies. Myöhemmässä vaiheessa, jos tuomioistuin on päättänyt pyytää kirjallisen vastineen vastaajavaltiolta, valittajan käyttämän oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tulee kuitenkin lähtökohtaisesti olla lakimies. Tästä voidaan poiketa vain asiaa käsittelevän jaoston puheenjohtajan luvalla (sääntö 36 kappale 4). Tietojeni mukaan poikkeaminen ei käytännössä yleensä tule kyseeseen. Myös Suomen ulkoministeriön internet-sivuillaan julkaisema Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta koskeva ohjeistus lähtee siitä, että tuomioistuin yleensä myöhemmässä vaiheessa edellyttää lakimiehen käyttämistä apuna. Lisäksi sen jälkeen, kun tuomioistuin on päättänyt pyytää kirjallisen vastineen vastaajavaltiolta, kaikki kirjeenvaihto valittajan ja tuomioistuimen välillä käydään englanniksi tai ranskaksi, jolloin valittajan ja hänen asiamiehensä lähtökohtaisesti edellytetään myös käyttävän englannin tai ranskan kieltä.

Katsoin edellä, kuten Rikosseuraamusvirastokin on todennut, ettei vankeuslain tapaamista koskevia säännöksiä ole tarkoitettu sovellettaviksi samassa vankilassa olevien vankien tapaamisiin. Vankien tapaamisten valvonta ja luottamuksellisen yhteydenpidon rajaaminen lähtökohtaisesti vain oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin asiamiehiin ja avustajiin perustuu viime kädessä perustuslaissa jokaiselle taattuun turvallisuuteen. Onkin selvää, ettei tapaamista koskevien säännösten puuttumisesta voi seurata vangille ainakaan laajempaa mahdollisuutta tavata oikeudenkäyntiasiamiehekseen nimeämänsä toista vankia kuin mitä vankilan ulkopuolelta tulevan asiamieheksi nimetyn henkilön osalta on laissa taattu. Tämän vuoksi arvioin asiaa ensin vankeuslain tapaamissäännösten perusteella.

Saadun selvityksen mukaan kantelijalla ei ole vankeuslain 13 luvun 3 §:n asiamieheltä edellyttämää pätevyyttä. Näin ollen kantelijan vaatimusta saada tavata päämiehekseen ilmoittamaansa toista vankia ei ole ollut vankilassa tarpeen tarkastella ainakaan oikeudenkäyntiasiamiehen tapaamiseen sovellettavien vankeuslain säännösten pohjalta.

Riihimäen vankilan johtaja ei ole menetellyt virheellisesti siltä osin kuin kantelijan ja hänen päämiehekseen ilmoittamansa henkilön tapaamisen ei ole sovellettu vankeuslain oikeudenkäyntiasiamiestä koskevia säännöksiä. Riihimäen vankilan johtaja on myös pyrkinyt huolehtimaan kantelijan päämiehekseen väittämänsä vangin oikeusturvasta kehottamalla kantelijaa siirtämään toimeksiannon hoi-

dettavaksi sellaiselle taholle, joka kykenee sen toteuttamaan.

Vankeuslain 13 luvun 3 §:n sääntely on sinänsä ongelmallinen vangin ja hänen asiamiehensä tapaamisen luottamuksellisuuden turvaamisen kannalta ja verrattaessa sääntelyä tutkintavankeudesta annetun lain säännöksiin. Olen käsitellyt tätä aiemmassa ratkaisussani (531/4/07) ja siihen liittyen esittänyt oikeusministeriön harkittavaksi, antaako asia aiheutta lainsäädännön tarkistamiseen. Näin ollen en nyt puutu asian tähän puoleen enemmälti.

Tässä asiassa on vielä tarpeen pohtia, olisiko kantelijalla, jos hän todella toimi asiamiehenä, ja hänen mahdolliselle päämiehelleen tullut varata tilaisuus luottamukselliseen neuvotteluun, vaikka hän ei täytä vankeuslaissa mainittuja asiamiehen edellytyksiä, kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa on ainakin asian alkuvaiheessa mahdollista toimia oikeudenkäyntiavustajana ilman lakimiehen pätevyyttä.

Kuten edellä on todettu, oikeus valita avustaja on eräs rikoksista syytetyn oikeuksista ja tätäkin oikeutta voidaan tietyissä rajoissa rajoittaa. Nyt kyse ei ole rikosasiasta. Vapautensa menettäneiden turvallisuus on taattava, mihin perustuvat myös vangin yhteyksien valvontaa ja rajoittamista koskevat säännökset. Nähdäkseni luottamuksellisen keskustelun epääminen ei tässä tapauksessa ole ollut vastoin perustuslaissa taattua oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin eikä Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Yhdistyneiden Kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimuksen vastaavia säännöksiä.

Nähdäkseni samassa vankilassa olevien vankien väitetyn asiamiessuhteen perustella pyydettyyn tapaamiseen liittyvät samat ongelmat kuin eri osastoille sijoitettujen vankien väliseen tapaamiseen yleensäkin. Tapaamisen kieltämisessä on kyse vangille kuuluvien perusoikeuksien rajoittamisesta, väitetyn asiamiessuhteen osalta myös oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Toisaalta mahdolliset rajoitukset voivat olla perusteltuja turvallisuuden takaamisen näkökulmasta. Koska tapaamismahdollisuuden kieltäminen ei ole sellainen rajoitus, joka välttämättä seuraa itse rangaistuksesta, siitä tulisi säätää laissa. Säännösten puuttuessa vankien kohtelu voi olla sattumanvaraista ja eri vankiloissa samankaltaisissakin tapauksissa keskenään erilaista.

Totean vielä selvyuden vuoksi eräiden selvityksessä ja lausunnossa mainittujen seikkojen osalta seuraavaa.

Riihimäen vankilan johtaja on esittänyt perusteena menettelylleen myös, että ammatin harjoittamiseen vankeusaikana tarvitaan vankeuslain 8 luvun mukainen siviilityölupa tai oman työn -lupa ja että kantelijalla ei ollut kumpaakaan lupaa. Totean, että vangin siviilityöhön ja omaan työhön annettava lupa liittyy siihen, miten vanki täyttää vankeuslain 8 luvun 2 §:ssä tarkoitetun osallistumisvelvollisuutensa. Osallistumisvelvollisuutta koskevasta sääntelystä ei voi seurata, että vangin ei olisi muutoin kuin osallistumisvelvollisuuteensa liittyen sallittua avustaa toista vankia esimerkiksi oikeudellisissa asioissa.

Vankeuslaissa säädetään myös vankien vapaa-ajan työstä. Vaikka Riihimäen vankilan johtaja on katsonut siviilityötä ja omaa työtä koskevien säännösten muodostavan esteen kantelijan toiminnalle, hän ei ole maininnut vapaa-ajantyötä koskevaa sääntelyä. Totean, että vankeuslain 11 luvun 5 §:n säännös vapaa-ajan työstä koskee nähdäkseni vain vangin ansiotarkoituksessa, eli lain mukaan "omaan lukuunsa", tekemää työtä, ei esimerkiksi harrastusluonteista toimintaa tai tuttavien kesken annettavaa apua, vaikka kyseessä olisikin toiminta, jota voidaan harjoittaa myös ansiotarkoituksessa. Asiassa ei ole käynyt ilmi, että kantelija olisi tarkoittanut antaa oikeudellista apua palkkiota vas-

taan, minkä vuoksi säännös ei nähdäkseni sovellu kyseessä olevaan tapaukseen.

Totean vapaa-ajan työstä yleisesti vielä seuraavan. Lain mukaan vanki saa tehdä vapaa-aikanaan työtä. Työn tulee soveltua vankilassa tehtäväksi eikä siitä saa aiheutua haittaa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vaaraa henkilön turvallisuudelle. Nähdäkseni vangin vapaa-aikanaan ansiotarkoituksessakaan harjoittamaa lainopillista toimintaa ei yleensä voitane katsoa vapaa-ajantyötä koskevan säännöksen perusteella kielletyksi. Ensinnäkin säännös voidaan mielestäni ymmärtää laaditun ennemmin vangin ansiotoimintaa koskevan oikeuden takaamisen kuin vangin toimintamahdollisuuksien rajoittamisen näkökulmasta. Toiseksi ymmärtäisin lainkohdan siten, että vapaa-ajan työn esteen muodostaakseen haitan tai vaaran tulee syntyä suoraan toiminnasta itsestään, ei välillisesti. Tarkoitin välillisellä haitalla ja vaaralla tässä seuraavaa: Oikeudellisena asiamiehenä tai avustajana toimimisesta vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle mahdollisesti aiheutuva haitta toteutuu vain, jos asiamiessuhteen perusteella sellaisessa suhteessa, jossa vangin yhteydenpitoa muutoin lain perusteella valvottaisiin, jouduttaisiin sallimaan luottamuksellinen yhteydenpito. Näin ollen oikeudellinen toiminta ei nähdäkseni sellaisenaan, suoraan aiheuta haittaa tai vaaraa.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.4 esittämäni käsitykset Riihimäen vankilan johtajan ja Rikosseuraamusviraston tietoon.

Lisäksi tulen erikseen tekemään oikeusministeriölle esityksen (dnro 4447/2/09) lainsäädännön tarkistamiseksi saman vankilan vankien tapaamisoikeuden osalta.

1304/4/07

Päätöksen liite

Vankeuslaki

IV OSA

VANGIN YHTEYDET VANKILAN ULKOPUOLELLE

12 luku

Kirjeenvaihto ja puhelut

4 §

Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa

Vangin asianajajalleen tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoittamaa kirjettä tai muuta postilähetystä ei saa tarkastaa eikä lukea.

Vangille saapunut kirje tai muu postilähetys, jonka kirjekuoresta tai muutoin käy luotettavasti ilmi, että kirjeen lähettäjä on 1 momentissa tarkoitettu asiamies, saadaan vain vangin läsnä ollessa avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos on syytä epäillä, että kirje sisältää 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Tarkastuksessa noudatetaan muutoin, mitä 1 §:n 3 momentissa

säädetään. (16.3.2007/265)

- - -

13 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

1 §

Tapaaminen

Vangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vangin yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Vankia tapaamaan tulleen henkilön (tapaaja) tarkastamisesta säädetään 17 luvussa.

Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeutta tavata muita kuin lähiomaisiaan tai muita läheisiään taikka 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä voidaan rajoittaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisessa rikottaisiin tätä lakia taikka sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä.

2 §

Tapaamistilat ja tapaamisten valvonta

Vankilassa on oltava tapaamiseen soveltuvat tilat.

Vangin tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Tapaamista voidaan valvoa myös videolaitteilla. Videolaitteilla tapahtuvasta valvonnasta on asianmukaisella tavalla ilmoitettava vangille ja tapaajalle. Valvonnasta syntyneiden tallenteiden säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan, mitä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa säädetään tapaajarekistereistä.

3 §

Valvomaton tapaaminen

Vangin lähiomaisen, muun läheisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiehen sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa (valvomaton tapaaminen), jos se on perusteltua vangin yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa vankilan järjestykselle tai toiminnalle. Muun kuin 12 luvun 3 §:ssä tarkoitettua valvontaviranomaisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vanki suostuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan.

Vangin tarkastamisesta valvomattoman tapaamisen yhteydessä säädetään 16 luvun 4 §:ssä.

4 §

Tapaamisen epääminen ja erityisvalvottu tapaaminen

Tapaaminen voidaan evätä, jos:

- 1) tapaaja ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään;
- 2) tapaaja kieltäytyy 17 luvun 2:ssä tarkoitettua turvatarkastuksesta tai 17 luvun 3 §:ssä tarkoitettua henkilöntarkastuksesta; taikka
- 3) on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Tapaaminen voidaan kuitenkin järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa (erityisvalvottu tapaaminen), jos 1 momentissa tarkoitettu vaara on mahdollista tällä tavoin torjua.

5 §

Tavaroiden vastaanottaminen ja tarkastaminen

Tapaamisen yhteydessä vangille voidaan antaa lupa ottaa vastaan kohtuullinen määrä sellaisia tavaroita tai esineitä, joiden hallussapito vankilassa on 9 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentin mukaan sallittu. Tarkemmat määräykset vastaanotettavan omaisuuden määrästä annetaan 15 luvun 1 §:ssä tarkoitetussa vankilan järjestys-säännössä.

Tapaajan tuomat tavarat on tarkastettava ennen niiden luovuttamista vangille.

6 §

Tapaamiskielto

Jos tapaajan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa huumausaineita taikka 9 luvun 1 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä vankilaan taikka vaarantaneen turvallisuutta tai vakavasti häirinneen vankilan järjestystä, tapaajalle voidaan antaa olosuhteisiin nähden kohtuullinen, enintään kuuden kuukauden pituinen kielto vierailta vankilassa (tapaamiskielto). Tapaamiskieltoa voidaan jatkaa, jos se on edelleen tarpeen kiellon perusteena olevan toiminnan estämiseksi.

Tapaamiskielto voi sisältää kiellon tavata määrättyä vankia tai määrättyjä vankeja taikka tulla määrättyyn vankilaan tai määrättyihin vankiloihin.

Tapaamiskieltoa ei saa antaa lähiomaiselle, muulle läheiselle eikä vangin 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetulle asiamiehelle. Tapaamiskieltoa ei myöskään saa antaa, jos tapaaminen voidaan vankilan järjestystä vaarantamatta järjestää 4 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Päätös tapaamiskiellosta tehdään kirjallisesti. Ennen tapaamiskiellon antamista tapaajaa ja vankia on mahdollisuuksien mukaan kuultava.

- - -

11 §

Päätösvalta

Tapaamiskiellosta päättää vankilan johtaja. Erityisvalvotusta tapaamisesta ja tapaamisen epäamisestä päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Valvomattomasta tapaamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies.

12 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tapaamiskiellosta ja sen sisällöstä annetaan valtioneuvoston asetuksella. Rikosseuraamusvirasto antaa tarkemmat määräykset tapaamisten järjestämisestä.

Oikeudenkäymiskaari

15 LUKU

Oikeudenkäyntiasiamiehestä (11.4.1958/150)

2 § (10.1.1969/5)

Jollei muussa laissa toisin säädetä, oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. (5.4.2002/259)

Mitä tässä laissa tai muualla laissa säädetään asianajajan oikeudesta toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana, sovelletaan myös henkilöön, joka saa harjoittaa asianajajan tointa jossakin Euroopan talousalueen valtiossa tai muussa valtiossa, jonka kanssa Euroopan yhteisö ja sen jäsenvaltiot ovat tehneet sopimuksen asianajajan ammattipätevyyden vastavuoroisesta tunnustamisesta. (31.8.2001/764)
